

Csiha Gábor

Haditudósítás a honvéd igazságügyi karról

A honvéd igazságügyi (hadbírói) kar előképe az 1848-49. évi szabadságharc idejére nyúlik vissza, azonban strukturált testületként csak az 1867. évi kiegyezést követően, a magyar királyi Honvédelmi Minisztérium felállítása után jött létre. Ebben az időben – figyelemmel arra is, hogy a honvédség vezényleti-szolgálati nyelve a magyar volt – igen csekély számú magyarul tudó, magyar állampolgárságú, bírói, illetve ügyvédi-jogtudori vizsgát tett, állam és jogtudományi végzettségű férfi állt rendelkezésre, aki a katonai szolgálatra is alkalmasnak találtatott.

Nem véletlen, hogy az 1876. évi ideiglenes szervezeti szabályzat¹ szerint a honvédség hadbírói tisztikarának állománytáblájában mindösszesen 22 hadbírói és 9 hadbíró gyakornoki állás volt rendszeresítve, melyet 18 fő szabadságolt – szolgálaton kívüli – státusz egészített ki.

A Honvédelmi Minisztériumban először 1872-ben², a 2. ügyosztálynál – amely a tábornokok, törzs és főtiszték személyi ügyeit volt hivatott intézni – rendszeresítettek egy törzshadbírói beosztást, aki az 1873. évben felállított 10. honvéd igazságügyi ügyosztály vezetésében nyert végleges alkalmazást.³ Ettől kezdődően 1914-ig – a honvédség bünvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXIII. tc. hatályba lépéséig – címezték a törzshadbírót a honvéd hadbírói tisztikar

¹ HM 313/1876. Eln. határozmány Honvédségi Közlöny, Budapest 1876. 32. o.

² SPÁ CZAY Hedvig: A HM szervezete 1867-1918, In: *Levéltári Szemle*, 1970/2. szám, 278. o.

³ SPÁ CZAY: i .m. 282. o.

főnökeként is. Ebben az időszakban a hadbírói karba tartozott az 1871-ben felállított honvéd kerületi bíróságok, valamint a másodfokon eljáró Honvéd Főtörvényszék bírói állománya is.⁴

A Kbp. a vád képviselőjét a katonai állományúak közül állított ügyészi tisztre bízta a dandárbírók előtti eljárásban, míg a hadosztálybírók előtt hivatásos állományú honvéd ügyész, a Legfelsőbb Honvéd Törvényszék mellett pedig a honvéd koronaügyész járt el, utóbbiakat a hadbírói karból kinevezve. E tisztikar vezetőjét – mivel már nem csak ítélelőbírók és vizsgálóbírók elöljárója volt – a továbbiakban a honvéd igazságügyi tisztikar főnökeként nevesítették.

Az első világháborút követően 1919-ben, a szegedi ellenkormány honvédelmi minisztériumában 12. sorszámon az igazságügyi, 13. sorszámon pedig a bírói személyi ügyek osztályát szervezték meg, amelyeket 1920-tól 13. szám alatt egyesítettek.⁵ 1915. és 1945. között a honvéd igazságügyi kar főnöke közvetlen a honvédelmi miniszternek volt alárendelve. A Szálasi-kormány alatt 1945 januárjától az igazságügyi osztályt hadbíróira nevezték át.⁶

Ezzel párhuzamosan 1945 januárjában a Debrecenben székelő Ideiglenes Nemzeti Kormány honvédelmi minisztériumában felállították az ún. „hadbírói csoportot”, amely hadbírói és büntetőjogi osztályra tagozódott, kilenc hadbírói állással, amelyből ötöt sikerült feltölteni.⁷ De a csoportnak nem volt kinevezett vezetője, amelyet év közben

⁴ KELEMEN Roland: *A katonai igazságszolgáltatás Magyarországon 1867-1949*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2017, 53. o.

⁵ SPÁCZAY Hedvig: A HM szervezeti változásai a Horthy- korszakban I. rész 1919-1935, In: *Levéltári Szemle*, 1971/1-3.szám, 44., 51. o.

⁶ SPÁCZAY Hedvig: Adalékok a m. kir. HM. 1944-45. évi szervezetéhez, In: *Levéltári Szemle*, 1976/2-3 szám, 88. o.

⁷ *A katonai igazságügyi szervek története. I. kötet* (szerkesztő nélkül), Budapest, IM Katonai Főosztály belső kiadványa, 1985, 6. o.

átkereszteltek igazságügyi csoporttá, majd 1946-tól átalakították igazságügyi osztállyá, és ennek az élére állították a hadbírói tisztikar főnökét, aki 1948-ig a politikai államtitkárnak, majd a Honvédség Felügyelőjének, 1949-től pedig a miniszternek, illetve az Elhárító Főcsoportfőnöknek volt alárendeltje apparátusával.⁸

Jogi kuriózum, hogy az 1948. évi LXII. tc. által megteremtett katonai főügyészi poszt betöltője – akit a hadbírói karból neveztek ki – 1949-től egyben a honvéd igazságügyi kar főnöke is lett, aki miniszteri osztályvezetőből 1952-ben az igazságügyi csoportfőnökké vált.⁹ Ő irányította a törvényelőkészítő, az ügyészi felügyeleti, a bírói felügyeleti, a büntetőügyi és a személyügyi osztályokat, továbbá a Titkos Iroda tevékenységét is, valamint előljárója volt az 1946. június 15-én¹⁰ felállított katonai ügyészi szervezetnek, továbbá a honvéd-haditörvényszékek, a Katonai Főtörvényszék és a katonai büntetőintézetek hivatásos állományának és polgári alkalmazottainak.

1953. július 30-án lépett hatályba a Magyar Népköztársaság ügyészségéről szóló 1953. évi 13. évi tvr., ekkortól a Magyar Néphadsereg Katonai Főügyészsége, valamint a magasabb katonai egységek ügyészségei a Legfőbb Ügyészség irányítása alá kerültek. Ezzel egyidőben a Honvédelmi Minisztérium ügyészi felügyeleti osztályát feloszlatták, az egységes honvéd igazságügyi kar megszűnt létezni. A katonai ügyészek a továbbiakban nem viselték

⁸ MARKÓ György: *A HM szervezete 1945-1956*, Budapest, Argumentum Kiadó, 2011, 151-154., 164. o.

⁹ MARKÓ: i. m. 95. o.

¹⁰ *Háború idejére szóló honvéd büntetőeljárásjogi rendelkezések alkalmazásának megszüntetése, továbbá a honvéd igazságügyi szervezet, módosítása és ezzel kapcsolatos intézkedések tárgyában kibocsátott 1740/1946. M. E. sz. rendelet.*

rendfokozatuk előtt a fegyvernemi hb. (hadbíró) rövidítést. A folyamat lezárásaként az 1954. évi 11. tvr. a Magyar Népköztársaság Néphadserege Ügyészsége elnevezést megváltoztatta a Magyar Népköztársaság Katonai Ügyészségre.

Az elsőfokú haditörvényszékek az 1954. évi II. tv. szerint különbírósként tagozódtak be a polgári bírói szervezetbe, az 1952-ben a Katonai Főtörvényszék jogutódjaként megnevezett Katonai Felsőbíróskör¹¹ hadbírói állománya a 13/1955. (III.1.) MT r. alapján az újonnan felállított Legfelsőbb Bíróskör Katonai Kollégiumához került. A Honvédelmi Minisztérium igazságügyi apparátusából pedig a III/1955. (I. 11.) MT r.-nek megfelelően megalakították az Igazságügyi Minisztérium Katonai Főosztályát, melynek hadbíró vezetője a miniszter katonai helyettesévé vált. Ez a struktúra 1992-ig létezett.

A katonai bíróságok különbírósköri jogállása 1991. december 31-ével, az 1991. évi LXII. tv. előírása szerint szűnt meg. Ekkor öt megyei (fővárosi) bíróságon katonai tanácsok alakultak hivatásos hadbírókkal, míg ugyancsak megszűnt a Legfelsőbb Bíróskör Katonai Kollégiuma. Az ott szolgáló katonai bírakat a hivatásos állományból leszerelték. Újabb változást a 2003. július 1-től hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. hozott, mert ekkor került hivatásos katonai bírókkal felállításra fellebbviteli fórumként a Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa.

1953-at követően a katonai ügyészi szervezetről a 29/1954. (IV.5.) MT r. adott részletes leírást, amelyet azután az 1/1960. LÜ utasítás, később pedig az 5/1975. LÜ utasítás

¹¹ *Az 1951. évi III. törvénybe iktatott büntető perrendtartás hatálybaléptetéséről, végrehajtásáról és a katonai büntető eljárásban való alkalmazásáról szóló 1951. évi 31. tvr. (Bpe.) 22. § (1) bek.*

váltott fel. Annak ellenére, hogy a katonai ügyészi szervezet egyben a Honvédelmi Minisztérium költségvetési fejezetében is szereplő, katonai szervezet is volt, alapító okiratának kiadására az 1946. évi megalakulása ellenére csak 2010. évben került sor, a 2/2010. (VI.26.) HM-LÜ együttes határozattal. A katonai ügyészek fegyvernemi napjává a Honvéd Vezérkar főnöke – megemlékezve a Kbp. 1912. évi szentesítési napjáról – 2002. évben július 8-át jelölte ki, míg a köztársasági elnök ugyanezen napon csapatzászlót adományozott a szervezet részére.¹²

A 2010. évben megrendezésre került X. Budapesti Katonai Büntetőjogi Konferencián jelentette be a legfőbb ügyész, hogy az irányítása alatt álló katonai apparátust – a katonai szervezeti jelleg egyidejű megszüntetésével – 2012. január 1-től integrálni kívánja az ügyészség szervezetébe, úgy, hogy a katonai ügyészek a hivatásos katonai jogállásukat egyidejűleg megtartsák. Ennek végrehajtására adta ki a honvédelmi miniszter és a legfőbb ügyész a 144-53/2011. számú okiratot, a katonai ügyészség megszüntetéséről. A folyamat végén a szervezet csapatzászlója bevonásra került a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézete és Múzeumába 2011 decemberében.

2012. január 1-t követően az elsőfokú katonai ügyészségek szerepét jogutódként a Központi Nyomozó Főügyészség (KNYF) és annak öt regionális osztálya vette át. A főügyészségen felállításra került a nyomozó főügyész katonai helyettese álláshely. Az integráció 63 katonai ügyészt, egy alügyészt és két fogalmazót érintett.

A katonai büntetőeljárásban másodfokon ezután országos hatáskörrel eljáró Fővárosi Fellebbviteli Főügyészség

¹² ETTIG Antal: A katonai ügyészi szervezetről, In: *Ügyészek Lapja*, 2006/6. szám, 7. o.

Büntetőjogi Osztályára két katonai ügyész került beosztásra. A Legfőbb Ügyészségre nyolc főt helyeztek át, ebből négyen az akkor létesült Kiemelt és Katonai Ügyek Főosztálya, Katonai és Korrupciós Ügyek Osztályára kerültek, a nyomozásfelügyeleti feladatok ellátására. További egy-egy fő katonai ügyészt helyeztek a Büntetőbírói Ügyek Főosztályára, az Informatikai Főosztályra, a Közérdekvédelmi Főosztályra, valamint a Nemzetközi és Európai Ügyek Főosztályára.¹³

Ugyanebben az időben négy fő másodfokú, míg tíz fő elsőfokú katonai bíró szolgált a bírósági szervezetben. A régi büntetőeljárás törvény pedig akként módosult,¹⁴ hogy a katonai büntetőeljárásban a nyomozati és vádképviselési feladatokat a legfőbb ügyész által kijelölt – polgári állású – ügyész is elláthatja.

A 2012. évi XXXVI. tv. felállított egy régi-új állami fegyveres testületet, az Országgyűlési Őrséget, amelynek hivatásos állományú tagjai – az állami hivatásos tűzoltóságok és a polgári védelmi szervezet összevonásával 2000. évben létrehozott katasztrófavédelmi szervezet hivatásos tagjaival együtt – 2013. január 1-től az 1978. évi IV. tv. 122. § (1) bekezdése szerinti büntetőjogi értelemben vett katonák lettek és a törvény XX. fejezetében szabályozott katonai bűncselekményeiket katonai büntetőeljárás keretében kellett elbírálni.

2013. december 31-ig a régi Be. 470. § (1) bekezdése a következő személyi és tárgyi hatáskört határozta meg a katonai büntetőeljárásban:

¹³ *Ügyészségi Közlöny*, 2011/12. szám, 522-524. o.

¹⁴ *Az egyes büntető vonatkozású törvények módosításáról szóló* 2011. évi CL. tv. 64. § (1) bek.

- A katona által a tényleges szolgálati viszonyának tartama alatt elkövetett katonai bűncselekmény.
- A Magyar Honvédség tényleges állományú tagja által elkövetett bármely bűncselekmény.
- A büntetés-végrehajtási szervezet és a polgári titkosszolgálatok hivatásos állományú tagjainak a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekményei.
- A szövetséges fegyveres erők tagjai által belföldön, valamint e személyeknek a Magyarország határain kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen, vagy légi járművön elkövetett, magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekménye.

A katona büntetőjogi fogalma alá eső személyeket pedig a 2013. július 1-jén hatályba lépett új büntető törvénykönyv (Btk), a 2012. évi C. tv. 127. § (1) bekezdése rögzítette, úgyis, mint:

- A Magyar Honvédség tényleges állományára.
- A rendőrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, a katasztrófavédelmi szervezet, valamint az Országgyűlési Őrség hivatásos állományára.

Külön érdemel említést, hogy a Nemzeti Adó és Vámhivatal hivatásos állományú tagjait a 2012. évi CCXXIII. tv. 318. §-ának 10. pontja 2012. december 17-én büntetőjogilag katonának minősítette, mely rendelkezést 2013. június 3-án a 2013. évi LXXVII. tv. 19. §-a mellőzte az új Btk. szövegezéséből.

A 2013. évi CLXXXVI. tv. 2014. január 1-i hatállyal hatáskör bővítést hozott a katonai büntetőeljárásban, mert ettől fogva a rendőrség, a katasztrófavédelem, valamint az

Országgyűlési Őrség hivatásos állományú tagjainak a szolgálati helyen, vagy a szolgálattal összefüggő bűncselekményeit katonai ügyészek nyomozták és katonai bírók bírálták el. Ezt a kibővített hatáskört tartotta meg a 2018. július 1-jén hatályba lépett új büntetőeljárás kódex, a 2017. évi XC. tv. 696. § (1) bekezdése is.

2016. évben módosult az ügyészség szervezetéről szóló 12/2012. (VI.8.) LÜ utasítás (SZMSZ.), ekkor a katonai ügyészi nyomozások felügyeletét ellátó főhatóságnál január 1-jén megkezdte működését a Terrorizmus, Pénzmosás és Katonai Ügyek Főosztálya, Katonai és Terrorizmus Elleni Ügyek Osztálya. Ezzel párhuzamosan a katonai büntetőeljárásra tartozó korrupciós bűncselekmények nyomozását a Legfőbb Ügyészség Kiemelt, Korrupciós és Szervezett Bűnözés Elleni Ügyek Főosztálya látta el.

Az új Be. hatályosulását követően rendelte el a legfőbb ügyész, hogy 2018. november 1-jével kezdje meg működését a Fővárosi Fellebbviteli Főügyészség keretein belül a másodfokú és a rendkívüli perorvoslati katonai ügyészi feladatok országos ellátására a Katonai Ügyek Osztálya, három fő hivatásos állománnyal. (A F.F.F. ügyrendjéről szóló 1/2018 (X.31.) ffü. körlevél)

2018. évben a legfőbb ügyész újra szabályozta az ügyészségi nyomozást a 12/2018. (VI.29.) LÜ utasítással, majd a szervezetkoncentráció eredményeként 2019. február 1-jével megszűntek a megyei főügyészségek ügyészi nyomozó apparátusai – kivéve Budapestet, ahol felállt a Fővárosi Nyomozó Ügyészség – melyek feladatait a KNYF Nyomozó Osztálya, valamint a regionális osztályok bázisán létrehozott öt járási szintű regionális ügyészség vette át, ahol teljesítik az elsőfokú katonai ügyészi feladatokat, míg a

nyomozásfelügyeleti tevékenység a KNYF újonnan felállított Nyomozásfelügyeleti Osztályához került.¹⁵

A 2012. évi integrációt követően az Országgyűléshez benyújtott legfőbb ügyészi éves beszámolóok adnak tájékoztatást a 2012-2018. év közötti időszakban elrendelt katonai büntetőeljárásokról, a vádemelésekről, valamint a vádemelésekkel érintett katonai bűncselekmények számadatairól. Eszerint:

- 2012. évben 2359 bűnügy, 310 vádemelés volt, 470 katonai bűncselekményt érintően.
- 2013. évben 2017 bűnügy, 539 vádemelés volt, 595 katonai bűncselekményt érintően.
- 2014. évben 5620 bűnügy, 497 vádemelés volt, 622 katonai bűncselekményt érintően.
- 2015. évben 1527 bűnügy, 421 vádemelés volt, 611 katonai bűncselekményt érintően.
- 2016. évben 1579 bűnügy, 398 vádemelés volt, 575 katonai bűncselekményt érintően.
- 2017. évben 1568 bűnügy, 469 vádemelés volt, 381 katonai bűncselekményt érintően.
- 2018. évben a bűnügyekről nem közöltek adatot, azonban 270 vádemelés 451 katonai bűncselekményt érintett.¹⁶

Látható, hogy a hatáskörbővítés 2014. évben kimagasló terhet jelentett a katonai ügyészek számára, akiknek létszáma évről-évre csökken. Jelenleg (2020. július 1. állapot) mindössze 50 fő katonai ügyész – akik közül hárman jelenleg nem látnak el katonai büntetőeljárásra tartozó feladatokat – teljesít

¹⁵ 23/2018. (XI.30.) LÜ utasítás 1. §; 12/2012. (VI.8.) LÜ utasítás 42. § (3) bek., 43. § (2) bek. a./ pont és 47. §.

¹⁶ <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/orszaggyulesi-beszamolo/>

szolgálatot. 2018-ban nevezték ki az utolsó katonai alügyészt ügyésszé, évek óta nincs az apparátusban hivatásos állományú katonaként fogalmazó.

Hasonló utánpótlási gondokkal küzd a katonai bírói apparátus is, ahol jelenleg öt másodfokú és 12 – ebből ketten nyugállományba helyezés előtt állnak – elsőfokú hadbíró szolgál. Se bírósági fogalmazó, se bírósági titkár katonaként nem található a katonai tanácsoknál.

Márpedig a honvéd igazságügyi tevékenység nem sajátítható el egyik napról a másikra. Minden katonai bíró és ügyész hivatásos katonaként fegyveres kiképzésen esik át, ahol meg kell tapasztalniuk a laktanyai létet és a szolgálat teljesítését, amit összefoglalóan katonai életviszonyoknak nevezünk. Köztudomású, hogy a Magyar Honvédség és az állami őrtestületek hierarchizált rendben, részletesen kimunkált rendeletek, belső utasítások és parancsok alapján teljesítik kötelezettségeiket. Ennek naprakész ismerete elengedhetetlen a honvéd igazságügyi kar számára, készségszintű elsajátításuk azonban jóval több időt igényel annál a legkevesebb 4 évnél, amíg egy fogalmazóból ügyész, vagy 30 évesen bíró válhat.

A katonai igazságszolgáltatásban elengedhetetlen a helyi – helyőrségi, bv. intézeti, kapitánysági stb. – előírások és az aktuálisan felállított hivatali vagy vezényelt szolgálati formák tudása. Nem lehet eredményesen nyomozni és ítélni hely- és a speciális életviszonyok ismerete nélkül. Katonai igazságügyi szakapparátus nélkül azonban – meggyőződésem szerint – az állam sem érvényesítheti hatékonyan büntetőjogi igényét és a büntetőjog sem érvényesülhet „ultima ratio”-ként az állam törvényes erőszak monopóliumával felruházott fegyveres szervezetek, őrtestületek felett.

Figyelemmel az 1806/2019. (XII.27.) Korm. határozat költségvetési adataira, 2019. év végén Magyarországon

mintegy 92.000 fő szolgált a Btk. 127. § (1) bekezdése szerinti katonaként, míg a velük kapcsolatos katonai igazságügyi feladatokat jelenleg mindösszesen 64 hivatásos honvédtiszt - ügyész és bíró - teljesíti.

A magyar katonai igazságszolgáltatás mintegy négy évszázados hagyományra tekint vissza, hiszen a hadi bírói tisztséget egy 1639-ből származó tábori hadiszabályzat már nevesítette.¹⁷ (20., 21.) A gyakorló katonai jogászok által elméleti síkon is felhalmozott tudás pillanatok alatt mehet veszendőbe a haza védelmére és a tárgyi igazság érvényesítésére felesküdt, katonajogász szakmájára hivatásként tekintő, különös lelkületű és speciálisan képzett fiatal honvédtisztek nélkül.

Napjainkban a Magyar Állam örvendetes módon felismerte, hogy külső védelme és belső biztonsága fegyveres szervezetei fejlesztését igényli, ennek jó példája a haderő Zrínyi 2026 programja, de ide köthető a Magyar Honvédség katonai rendőrségének felállítására irányuló erőfeszítés is.

A „frontvonalból” jelentem, eljött az ideje, hogy a honvéd igazságügyi kar a prognosztizálható lassú végelgyengülés helyett, kiegészítésre kerüljön.

¹⁷ Lásd: CZIÁKY Ferenc: *A magyar büntető és fegyelmi jog ezeréves története*, Budapest, Dunántúl Könyvkiadó, 1924, 55. o.; BENDA Kálmán (szerk.): *Magyarország történeti kronológiája II. kötet 1526-1848*, Budapest, Akadémia Kiadó 1983, 465. o.

MŰHELY

